

РОЗДІЛ III

Актуальні проблеми цивілістики

УДК [347.19+347.7] (477)

Ю. Жорнокуй

Окремі методологічні підходи до вивчення корпоративних відносин

У статті, з використанням окремих методів наукового пошуку, аналізуються проблемні моменти з'ясування правової природи корпоративних відносин. Зазначено, що основною проблемою обґрунтування цивільно-правової чи господарсько-правової концепцій корпоративних відносин є обрання методів наукового дослідження. У зв'язку з цим потребують перегляду ряд таких положень: 1) визнання, крім корпорації та її учасників (акціонерів), учасниками корпоративних відносин і посадових осіб органів корпорації; а також, з урахуванням поділу корпоративних відносин на регулятивні та охоронні, 2) визнання їх об'єктами суб'єктивних корпоративних прав.

Ключові слова: корпоративні відносини, методи наукового пошуку, корпорація, об'єкт відносин, суб'єкт відносин, суб'єктивне корпоративне право.

Постановка наукової проблеми та її значення. З'ясування правової природи корпоративних відносин не є можливим без застосування основних інструментаріїв методології правової науки. Невирішення питань їх елементів, підстав виникнення та припинення, на нашу думку, зумовлено невідповідністю сфери «дійсного» і сфери «знань про дійсне», які криються в методології, що використовувалась під час вивчення цієї проблеми у межах цивілістичної науки.

По-перше, це стосується самого розуміння корпоративних відносин, що викликано невизначеністю їх правової природи (галузевої приналежності). Через це протягом півтора – двох десятиліть зусилля значної групи вчених спрямовувалися на обґрунтування правової природи корпоративних відносин взагалі, що дозволило б віднести їх до предмета цивільного права та об'єднати у межах однієї підгалузі. Результатом тривалих наукових дискусій стало напрацювання визнання за такими відносинами або цивільно-правової, або господарсько-правової природи, що не дає можливості однозначно з'ясувати їх галузеву приналежність.

Стан дослідження корпоративних відносин обумовлював і вибір відповідної методології, яку використовували дослідники під час обрання тієї чи іншої наукової позиції та вирішення поставленої проблеми. Разом з тим, розвиток таких відносин з часом окреслив і низку нових проблем, що також потребують свого вирішення.

По-друге, на певний момент часу науковці розв'язували проблеми корпоративних відносин відповідно до того, як вони виникали перед суспільством, законодавцем та наукою. З розвитком корпоративного законодавства виникла потреба їх систематизації. Накопичення значної частини емпіричного матеріалу, судової практики, поява різних підходів до регулювання таких відносин висвітлювало нові проблеми змісту, здійснення та охорони суб'єктивних корпоративних прав та/або корпоративних інтересів їх учасників, які ґрунтуються на новітніх досягненнях теорії цивільного права.

Метою статті є окреслення методів наукової пошуку, які б дозволили визначити коло напрямів вивчення правової природи корпоративних відносин.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз підходів до сприйняття правової природи корпоративних відносин та їх місця у цивільному праві, які сформувались в юриспруденції, дозволяє констатувати, що окремі сучасні фахівці, використовуючи ідентичні методи наукового дослідження, приходять до аналогічних (раніше висловлених) висновків. Юриспруденція ж, визнаючи потребу зміни застарілих поглядів на сучасну дійсність, досить часто

прагне до консервації ідей, вироблених на початку минулого століття. Грунтуючись на одних і тих самих поглядах, поняттях та застосовуючи одні й ті самі методи, й висновки робляться подібні, а іноді аналогічні висновки. Зокрема: 1) що їх суб'єктами можуть бути виключно саме товариство та його учасники (акціонери); 2) об'єктом є акція (частка), поведінка, дія, певне благо та ін.; 3) проводиться підміна понять «підстави виникнення» та «причини виникнення» тощо.

Подібне становище хоча й призводить до стабільності у правовому регулюванні, що є певною мірою позитивним, але унеможливує фіксацію тих якісних змін, що вже відбулися в дійсності, тобто не дозволяє зробити «стрибок» вперед у появі нових знань про корпоративні відносини. Тому на перший план виходить потреба у виборі певної методології дослідження, основу якої мають складати: визначення об'єкта, предмета і мети дослідження. Зокрема, об'єктом дослідження слід позначити корпоративні відносини та їх структуру; предметом – сучасні теорії та концепції їх правової природи та місце у системі цивільного права; метою – з'ясування їх цивільно-правової природи.

Обрання сфери та безпосередньо предмета дослідження обумовлено прагненням звернутися до проблематики, що зберігає свою актуальність у науковому співтоваристві та викликає невщухаючі суперечки у науковій спільноті. Відповідні обставини також диктуються об'єктивними потребами у дослідженні правової природи корпоративних відносин, їх видів, об'єкта, суб'єктного складу, змісту та підстав виникнення і припинення у принципово новому світлі – у контексті активних реформ корпоративного законодавства.

Сучасний стан вивчення корпоративних відносин свідчить про дослідження їх у рамках регулятивних правових зв'язків. Переважна частина фахівців, концентруючи увагу виключно на «нормальному» розвитку корпоративних відносин, робить спроби з'ясувати їх правову природу. Так, отримали розвиток теорії: єдиного правовідношення (Д. В. Ломакін [1]), організаційно-майнових відносин (П. В. Степанов [2]), речової природи корпоративних правовідносин (Н. М. Пахомова [3]), корпоративної правоздатності (В. А. Белов [4]), комплексності корпоративних відносин (І. В. Спасибо-Фатеева [5; 6]), майнової природи корпоративних відносин (Є. О. Суханов [7]).

Абстрактною позицією є охоронна функція права, її вплив на конкретні правовідносини і, як наслідок, розуміння охоронних правовідносин. Теорія охоронної функції права може бути визнана як така лише тоді, коли вона концептуально сформована і викладена в чіткому категоріально-понятійному апараті, у предметному змісті та сутнісних її рисах. Така функція раціоналізує потребу порядку, об'єднує охорону та захист правових, соціальних, культурних цінностей та закономірно виникає як реакція на виникнення конфліктних соціальних інтересів і в подальшому стає умовою суспільного порядку. У зв'язку з цим актуальною залишається теза про те, що канонічні види цивільних відносин є постійними та стабільними, оскільки «підживлюються» людськими суперечностями і конфліктами – цими невідворотними супутниками людської природи та людських відносин. У свою чергу, корпоративні відносини мають, навпаки, черпати силу з людського взаєморозуміння, взаємодопомоги, співпраці, майнового і духовного об'єднання [4, с. 206].

Відповідно, категорія «корпоративні відносини» має містити родові ознаки, притаманні регулятивним та охоронним корпоративним зв'язкам. Кожен із таких зв'язків, крім родових ознак, має видові відмінності, що чинять вплив на механізм здійснення корпоративних прав. Особливого значення це набуває під час охорони (захисту) корпоративних прав, коли корпоративні відносини перебувають у стані «напруження».

Для напрацювання та застосування поняття «корпоративні відносини» недостатньо встановлення його сутності. Важливо встановити та узагальнити також другорядні емпіричні ознаки цього феномену, дати його змістовну характеристику, змодельювати «склад».

Одним з широко застосовуваних у науковому дослідженні є аналіз як метод наукового пізнання, що становить розумовий поділ досліджуваного об'єкта на складові елементи з метою вивчення його структури, окремих ознак, якостей, внутрішніх зв'язків, відносин. У нашому випадку такими частинами є якості та ознаки елементів корпоративних відносин. Саме аналіз специфіки кожної з них дозволить установити їх особливості, проникнути в сутність явища, що вивчається, шляхом поділу його на складові елементи та встановити основне, істотне. При цьому немає сенсу в тому, щоб не зруйнувати поділ права на галузі (цивільну, трудову та ін.), або щоб виходити тільки з того чи іншого легального визначення (наприклад, корпоративних правовідносин), або із загально визнаної наукової доктрини (наприклад, поділу предмета цивільного регулювання лише на два види відносин чи бачення того, що між особою та її складовою, якою є її орган, правовідносини не виникають). Багато з цих та інших тверджень не є аксіоматичними і розхитані відносинами, які вже пішли далеко уперед порівняно з їх регулюванням.

Вважаємо, що методологічно правильно побудований аналіз об'єкта є ключем до встановлення природи решти елементів корпоративних відносин. При цьому відчувається вплив на цей об'єкт не стільки права, скільки фактичних відносин, які його деформують, у той час, коли право з його механізмами впливу часто залишається осторонь цих процесів. Нерідко регулювання фактичних відносин приводить до того, що правовідносини набувають свого арсеналу правових засобів, що не мають нічого спільного з фактичним відношенням [8, с. 150]. Як наслідок, об'єктом корпоративних відносин не можуть виступати блага, які є об'єктами фактичних відносин. Особливістю такого стану справ є вивчення не лише регулятивних, але й охоронних корпоративних відносин. Останні ми також маємо враховувати в процесі аналізу правової природи корпоративних відносин загалом.

Якщо виходити із визначення корпоративних правовідносин як таких, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав (ст. 167 Господарського кодексу України (далі – ГК України), то напрошується висновок, що їх об'єктом є самі корпоративні права. Слід погодитись із тим, що у ГК України та Господарському процесуальному кодексі України (далі – ГПК України) зазначено зовсім різні об'єкти таких правовідносин, якщо у ГК – це корпоративні права, то у ГПК, фактично, – корпоративне управління [9, с. 161].

Натомість правова доктрина вказані підходи визнає дискусійними, а їх об'єктом запропоновано вважати: акції [10, с. 9], майнові блага [11, с. 105–107], єдиний майновий комплекс господарського товариства [12, с. 10], поведінку їх учасників (акціонерів) щодо здійснення своїх прав та обов'язків [6, с. 29; 13, с. 39–40; 14, с. 50], дії суб'єктів корпоративних відносин [15, с. 22], діяльність товариства і результати його діяльності [2, с. 64–80; 16, с. 114], самі суб'єктивні корпоративні права [17, с. 163] та корпоративне управління [9, с. 109, 170–171]. Іноді навіть доходить до розуміння об'єктом корпоративних відносин безпосередньо акціонерних правовідносин у вузькому сенсі слова, на які здійснюється вплив [18, с. 91]. Наведені точки зору містять розуміння об'єкта лише регулятивних корпоративних відносин. Однак варто пам'ятати, що суб'єктивні корпоративні права, які складають зміст регулятивного корпоративного зв'язку, в процесі свого здійснення можуть бути порушені (створюється загроза їх порушення) та потребують своєї охорони, що й викликає до життя охоронні корпоративні відносини.

Під час побудови знань про складні об'єкти, що розвиваються, застосовуються особливі способи дослідження, якими є історичний і логічний методи пізнання. Вони є необхідними для дослідження категорій «суб'єкти корпоративних відносин» і «суб'єктивне корпоративне право», оскільки використовуються лише там, де так чи інакше об'єкт дослідження простежується в історичному розрізі, через ті чи інші явища або процеси, що відбувалися та відбулися на правовідносинах.

У науці не існує єдиної концепції об'єкта (предмета) права та правовідношення, через що під об'єктом розуміються достатньо різні явища і утворення – від фактів об'єктивної дійсності до явищ психічного порядку. Однак, об'єктні реалії незмінно аналізуються у тісному зв'язку зі здійсненням права через правовідношення, тобто пов'язані з динамікою правової та соціальної матерії. Дійсно, справжнє життя суб'єктивного права полягає в його здійсненні. Однак, чи означає це, що поняття об'єктів прав (цивільних безпосередньо) має сенс лише доти, доки у рамках конкретного правовідношення існує суб'єктивне право (або суб'єктивний обов'язок)? Іншими словами, ніхто не заперечує існування об'єкта суб'єктивного права, хоча це поняття наповнюється різним змістом, проте лише незначна кількість вчених ставила питання про те, чи існує об'єкт права як правова категорія, що має власні функції та не зводиться до об'єкта суб'єктивного права або до об'єкта правовідношення [19, с. 316].

Щодо корпоративних відносин, то використання історичного та логічного методів наукового пізнання дозволяє встановити, що на різних етапах розвитку наукової думки як про об'єкт цивільних відносин, так і про об'єкт корпоративних відносин, висловлювалися різні наукові концепції, що часто зумовлювалося не лише станом розвитку науки, законодавчого масиву, а й політичними процесами у державі. Науковцями часто не бралися до уваги ті особливості, що притаманні саме об'єктам охоронних відносин, оскільки переважна частина наукових досліджень стосувалась регулятивних правових зв'язків. Використовуючи постулат, за яким охоронні відносини виникають на основі регулятивних, логічно буде припустити, що й об'єкт перших буде відмінним від об'єкту других (матиме власні особливості та ознаки).

Щодо аналізу суб'єктного складу корпоративних відносин з методологічної точки зору актуальною є позиція про те, що «методологічний плюралізм», «виокремлення різних сторін» права або «відокремлення різних рядів» є повністю правильними принципами наукового дослідження, однак їх треба правильно застосовувати. Для з'ясування питання про статус органів корпорації та осіб, що

входять до їх складу, в контексті правових наслідків вчинення ними юридично значущих дій від імені товариства, варто насамперед виходити з методологічного плюралізму.

По суті, в цій площині ми маємо догму. Проте, загострюється питання про те, наскільки вона здатна забезпечувати наше повноцінне розуміння суб'єктів/учасників правовідносин? Фактично, саме орган зосереджує у своїх руках все управління, всю владу в корпорації. При цьому відповідні дії вчиняються у такий спосіб, що можуть нехтувати правами (їх частиною) всіх учасників (акціонерів) або їх груп.

Такі обставини можуть мати місце тоді, коли учасників (акціонерів) не залучають до управління, не скликають загальні збори, якщо на них відсутній кворум через неучасть мажоритарія, якщо виконавчий орган діє у власних інтересах, виводячи активи корпорації за межі правовідносин з його участю, а учасники (акціонери) нічого про це не знають або не можуть відреагувати у зв'язку з нерозробленістю українською доктриною та невикористанням на практиці непрямих позовів. У такому разі про юридичну особу варто говорити як про ширму для дій членів виконавчого органу в той час, коли учасники (акціонери) виступають виключно в ролі інвесторів.

Неприпустимість визнання суб'єктами органів корпорації не дозволяє хоча б певним чином застосувати захисну функцію норм про представництво, коли представник виходить за межі своїх повноважень і коли наслідки настають для самого представника. Внаслідок цього усіченими постають всі можливості для учасників (акціонерів) та для самого товариства ефективно використовувати будь-які правові механізми під час охорони (захисту) своїх прав та/або інтересів. Складається ситуація, коли аномальний стан правовідносин можна безболісно використовувати без загрози настання негативних наслідків для осіб, які скористалися його неврегульованістю в праві. І все через догму, що не дозволяє гнучко використовувати поняття щодо різних правових ситуацій. Це доводить неефективність певних норм, що регулюють корпоративні відносини. І якщо дійсність доводить, що закладені у правовій нормі стимули, обмеження, заборони тощо не забезпечують належного ступеня її ефективності, що супутні фактори його знижують або унеможливають здійснення корпоративних прав, то слід шукати адекватні правові механізми для подолання цього.

Спостерігається поступовий відхід від жорстких приписів законодавства щодо суб'єктного складу корпоративних відносин – від тих суб'єктів, якими визначалися виключно товариство та його учасники (акціонери). Зроблені спроби обґрунтувати допустимість вважати суб'єктами таких відносин й органи корпорації і їх членів, посадових осіб [20, с. 108–113; 21, с. 194–245].

Особливу роль порівняльний метод виконує під час вирішення питань матеріально-правового характеру, що виникають у процесі застосування норм іноземного права. Якість методології правового порівняння впливає й на характер безпосереднього правозастосування іноземних нормативних регуляторів. Законодавець визначає коло підстав правильного застосування норм у вказаній сфері: офіційне тлумачення, практика застосування і доктрина, що існують у відповідній державі. Порівняльний метод дозволяє здійснити компаративістський аналіз законодавства інших країн з метою урахування позитивного закордонного досвіду організації правового регулювання корпоративних відносин.

Важливе значення має й використання порівняльного методу в контексті вивчення правової доктрини європейських країн та США. Зазначимо, що у дослідженнях фахівців цих країн взагалі відсутня проблематика кваліфікації понятійного апарату, що застосовується під час вивчення корпоративних відносин. Вважаємо, що такий підхід зумовлений відсутністю жорсткої прив'язки наших колег до: а) поділу права на галузі та б) існуючих структур, таких як правовідносини, суб'єктивне право тощо. Аналіз іноземної правової літератури доводить, що їх основним завданням є розробка та пропозиція дієвих правових механізмів та доктрин, які б дозволили вирішувати практичні проблеми без з'ясування теоретичних основ та побудови правових зв'язків у рамках корпоративних організацій.

Метод альтернатив полягає у вирішенні проблем шляхом порівняння та взаємної критики конкуруючих між собою теорій щодо того чи іншого явища. Звідси, розвиток фундаментальних наук відбувається через постійне уточнення чи відкидання існуючих уявлень. Саме через постійне зіткнення альтернативних поглядів, взаємну критику конкуруючих між собою теорій наукова істина перетворюється на процес пізнання, який ніколи не припиняється [22, с. 64].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Слід зазначити, що існуючі на сьогодні підходи до розуміння корпоративних відносин та з'ясування їх правової природи не у повній мірі відповідають сучасному стану правозастосовчої діяльності й розвитку наукової думки та потребують пропозиції і обґрунтування їх правової природи. Використання методу альтернатив всупереч існуючим підходам дозволяє запропонувати альтернативне до існуючих розуміння корпоративних

відносин як самостійної групи цивільних відносин, яка має власну специфіку не лише через їх ознаки, але й видову гаму (чітко можна визначити існування регулятивних та охоронних корпоративних відносин; однак щодо решти критеріїв класифікації та видів таких відносин, які застосовуються в рамках цивільного права, не існує однозначності – поділ корпоративних відносин на майнові та немайнові чи навіть організаційні; абсолютні та відносні; речові та зобов'язальні).

Завдяки наведеним вище методам стає можливим з різних позицій вивчити ключові юридичні проблеми, пов'язані з теоретичним вивченням і нормативно-правовим регулюванням корпоративних відносин.

Отже, численність існуючих на сьогодні наукових підходів у з'ясуванні правової природи корпоративних відносин викликана застосуванням різних методів наукового пошуку. Такі обставини зумовлюють потребу у визначенні основних напрямів вивчення корпоративних відносин та використання конкретної сукупності методів, що дозволять встановити недоліки існуючих доктринальних підходів та запропонованих концепцій. Їх аналіз дозволяє сконцентруватися на вивченні цивільно-правової природи корпоративних відносин; визнання суб'єктами не лише учасників, самих корпорацій, але й членів їх органів; з урахуванням існування регулятивних та охоронних корпоративних відносин, методологічного обґрунтування потребує визнання їх об'єктом суб'єктивних корпоративних прав.

Джерела та література

1. Ломакин Д. В. Акционерное правоотношение / Д. В. Ломакин. – М. : Спарк, 1997. – 156 с.
2. Степанов П. В. Корпоративные отношения в коммерческих организациях как составная часть предмета гражданского права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / П. В. Степанов ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 1999. – 190 с.
3. Пахомова Н. Н. Основы теории корпоративных отношений (правовой аспект) : моногр. / Н. Н. Пахомова. – Екатеринбург : Налоги и финансовое право, 2004. – 208 с.
4. Корпоративное право: Актуальные проблемы теории и практики / под. общ. ред. В. А. Белова. – М. : Юрайт, 2009. – 678 с.
5. Корпоративне управління: Монографія / І. Спасибо-Фатеева, О. Кібенко, В. Борисова; За ред. проф. І. Спасибо-Фатеевої. – Х.: Право, 2007. – 500 с.
6. Спасибо-Фатеева И. В. Акционерные общества: корпоративные правоотношения / И. В. Спасибо-Фатеева. – Х. : Право, 1998. – 256 с.
7. Суханов Е. А. Корпоративные отношения и корпорации в концепции развития Гражданского законодательства Российской Федерации / Е. А. Суханов // Альманах цивилистики: Сб. ст. Вып. 4 / Под ред. Р. А. Майданика. – К.: Алерта ; ЦУЛ, 2011. – С. 99–107.
8. Зинченко С. А. Гражданские правоотношения : подходы, проблемы, решения : моногр. / С. А. Зинченко. – Ростов-на-Дону : Изд-во СКАГС, 2011. – 236 с.
9. Лукач І. В. Теоретичні проблеми правового регулювання корпоративних відносин в Україні : монографія / І. В. Лукач. – К. : Вид-во Ліра-К, 2015. – 432 с.
10. Щербина О. В. Правове становище акціонерів за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. В. Щербина; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2000. – 15 с.
11. Цепов Г. В. Акционерные общества: теория и практика / Г. В. Цепов. – М. : Велби ; Проспект, 2006. – 200 с.
12. Сперанский В. К. Именные эмиссионные ценные бумаги в системе корпоративного и акционерного правоотношений: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / В. К. Сперанский ; Кубанский государственный аграрный университет. – Краснодар, 2005. – 210 с.
13. Ломакин Д. В. Корпоративные правоотношения: общая теория и практика ее применения в хозяйственных обществах / Д. В. Ломакин. – М. : Статут, 2008. – 511 с.
14. Майданик Р. А. Неимущественные оборотоспособные правоотношения как предмет гражданского права Украины / Р. А. Майданик // Альманах цивилистики : сб. ст. – Вып. 1 / под. ред. Р. А. Майданика. – К. : Правова єдність, 2008. – С. 32–59.
15. Саракун І. Б. Здійснення корпоративних прав учасниками (засновниками) господарських товариств (цивільно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / І. Б. Саракун ; Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України. К., 2007. – 214 с.
16. Козлова Н. В. Правосуб'єктність юридического лица / Н. В. Козлова. – М. : Статут, 2005. – 476 с.
17. Корпоративне право України : підруч. / В. В. Луць, В. А. Васильєва, О. Р. Кібенко, І. В. Спасибо-Фатеева [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.

18. Долинская В. В. Акционерное право: основные положения и тенденции : моногр. / В. В. Долинская. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 736 с.
19. Лапач В. А. Система объектов гражданских прав: теория и судебная практика / В. А. Лапач. – СПб. : Юридический Центр ПРЕСС, 2002. – 544 с.
20. Богданов Е. В. Правовое положение органа юридического лица / Е. В. Богданов // Журнал российского права. – 2001. – № 3. – С. 108–113.
21. Жорнокуй Ю. М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект : монографія / Ю. М. Жорнокуй. – Х. : Право, 2015. – 532 с.
22. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : моногр. / С. О. Сліпченко. – Х.: Діса плюс, 2013. – 552 с.

Жорнокуй Ю. Отдельные методологические подходы к изучению корпоративных отношений. В статье, с использованием отдельных методов научного поиска, анализируются проблемные моменты определения правовой природы корпоративных отношений. Существующие на сегодня подходы к пониманию корпоративных отношений и выяснения их правовой природы не в полной мере соответствуют современному состоянию правоприменительной деятельности и развития научной мысли и требуют предложения и обоснования их правовой природы. Указано, что основной проблемой обоснования гражданско-правовой либо хозяйственно-правовой концепций корпоративных отношений является выбор методов научного исследования. В связи с этим, необходимо пересмотреть ряд таких положений как: 1) признание, кроме корпорации и ее участников (акционеров), участниками корпоративных отношений и должностных лиц органов корпорации; а также, с учетом деления корпоративных отношений на регулятивные и охранительные, 2) признание их объектами субъективных корпоративных прав.

Ключевые слова: корпоративные отношения, методы научного поиска, корпорация, объект отношений, субъект отношений, субъективное корпоративное право.

Zhornokui Yu. Some Methodological Approaches to the Study of the Corporate Relations. The article, using specific methods of scientific research, analyzes problematic aspects in the interpretation of the legal nature of corporate relations. The author presumes that existing today approaches to the understanding of corporate relations and clarification of their legal nature do not fully correspond to the latest methodology of law enforcement and the development of scientific thought and requires justification of their legal nature. The main problem in reasoning of either civil-legal or economic-legal concepts of corporate relations is the choice of methods of scientific research. In this regard, it is necessary to revise a number of such provisions as: recognition of the officials of the corporation bodies as the participants of the corporate relations, except the corporation and its shareholders; division of corporate relations into the regulatory and protective, recognizing them as objects of subjective corporate rights.

Key words: corporate relations, methods of scientific research, corporation, object of relationships, a subject of relationships, subjective corporate law.